

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ НАПРЯМ У СФЕРІ ПРИВАТНОГО ПРАВА

УДК 347.132.6

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.2.04>

Володимир Андрійович Кройтор,

доктор юридичних наук, професор,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

кафедра цивільного права та процесу (професор);

 <https://orcid.org/0000-0002-1849-5721>,

e-mail: kroytor@ukr.net

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОГОВІР ПРО МЕДИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ ЗА ПРОГРАМОЮ МЕДИЧНИХ ГАРАНТІЙ

У статті з'ясовано особливості електронного договору про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій. Внаслідок реформування української медицини відбулася цифровізація сфери охорони здоров'я, у результаті чого частина медичних відносин реалізується в інформаційно-комунікаційних системах. Наголошено, що окремі електронні правочини можуть вважатися правомірними, якщо укладаються поза визначеною законодавцем цифровою системою, то вони можуть вважатися такими, що укладені з порушенням форми.

Ключові слова: правовідносини, електронний договір, медичний договір, цифровий договір, форма договору, електронна форма, укладення договору, інформаційно-комунікаційні системи.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

В Україні під час пандемії COVID-19 відбулося розширення правовідносин у кіберпросторі, яке збільшилося внаслідок військової агресії РФ проти України, коли забезпечити та зберегти динаміку правовідношення між його учасниками стало можливо лише через спілкування в мережі Інтернет.

Упровадження інформаційних технологій і телекомунікацій у всі сфери соціального життя запустило глобальний процес інформатизації суспільства. Діджиталізація стала ключовим елементом у сучасних процесах подальшого реформування в різних соціальних сферах. Як наслідок, серед найбільш ефективних засобів встановлення та врегулювання відносин між суб'єктами опинився електронний

договір, якій укладається в режимі онлайн за допомогою цифрових технологій та створює взаємне зобов'язання між двома сторонами, що підлягає виконанню відповідно до його положень.

Можливість укладення договору в електронній формі закріплено в абз. 2 ч. 2 ст. 639 Цивільного кодексу України, що передбачає правило прирівнювання договору, укладеного за допомогою інформаційно-комунікаційних систем, до письмової форми¹. Електронні договори поєднують у собі формальності традиційного договору та елементи цифрового документообігу і розрахунків.

Поширеними договорами у світовій юридичній і торговій практиці є:

1) угоди `clickwrap` – користувач погоджується на договір простим обранням команди «Я приймаю», що й вважається моментом укладення договору;

2) угоди `browserwrap` – це повідомлення, які з'являються в мобільних програмах або на вебсайтах. Умови угоди викладені в положеннях та умовах, де зазначено, що користувач погоджується з умовами використання програми або вебсайту;

3) угоди `scrollwrap` – за такими угодами користувач – майбутній контрагент за договором, перш ніж обрати команду «Я приймаю», повинен прокрутити вебсторінку вниз до положень та умов².

Поштовхом для поширення у світі саме електронної міжнародної торгівлі стало ухвалення 30 червня 2000 р. Законом США «Про електронні підписи в глобальній і національній торгівлі» (15 U.S.C. § 7001), який встановив правила щодо дійсності електронних записів та підписів для транзакцій у міждержавній чи зовнішній торгівлі³.

В Україні активне застосування електронних договорів стало можливим завдяки своєчасному ухваленню у 2003 р. законів України «Про електронний цифровий підпис»⁴ та «Про електронні документи

¹ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15_дата_звернення:23.02.2024.

² Electronic Contract // Evisort : сайт. URL: <https://www.evisort.com/glossary/what-is-an-electronic-contract> (дата звернення: 23.02.2024).

³ The Electronic Signatures in Global and National Commerce Act, 15 U.S.C. § 7001 // Unites Stata Code : сайт. URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title15-chapter96&saved=%7CZ3JhbnVsZWlkOIVTQy1wcmVsaW0tdGlObGUxNS1zZWNOaW9uNzAwMQ==%7C%7C%7C0%7Cfalse%7Cprelim&edition=prelim> (дата звернення: 23.02.2024).

⁴ Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 № 852-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15> (дата звернення: 23.02.2024). Втратив чинність.

та електронний документообіг»¹. Саме це створило підґрунтя для введення цифрових технологій і телекомунікацій у юриспруденцію. Сьогодні електронні правочини широко застосовуються, зокрема і для врегулювання медичних відносин.

Реформування української медицини має багатоаспектні наслідки, серед яких можна виокремити й утворення низки договірних медичних відносин. Попри їх поширення, на рівні наукових досліджень все ще недостатньо приділено увагу договору про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій (далі – договір про медичне обслуговування населення). Цей договір укладається за допомогою цифрових платформ, а отже, може визначатися як електронний правочин. Особливості цього договору потребують окремого дослідження на рівні юридичної науки.

Стан дослідження проблеми

Правова природа, особливості електронних правочинів є предметом жвавої наукової дискусії. Вона базується на фундаментальних працях О. А. Баранова, О. А. Беяневич, І. П. Грибачова, А. С. Довгєрта, О. С. Кізлової, В. С. Мілаш, В. В. Луця, О. П. Соколенко, І. В. Спасибо-Фатєєвої та ін. Так, В. С. Мілаш вважає, що «електронна форма правочину не є різновидом письмової форми, а електронний договір за своїми правовими наслідками не завжди прирівнюється до договору, укладеного у письмовій формі» [1, с. 39]. Наведена позиція свідчить про наявність дискусії в доктрині цивільного права щодо юридичних характеристик електронних правочинів. Щодо цього І. П. Грибачова та О. П. Соколенко зауважують, що «роздруківка електронного листування не може вважатись електронним документом у розумінні ч. 1 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», при цьому логін та пароль, смс-код вказаний на сайті прирівнюється до цифрового підпису» [2, с. 123]. Ця наукова думка також потребує додаткової аргументації, зокрема щодо альтернативних варіантів цифрового підпису.

На особливості електронного договору звертає увагу й О. С. Кізлова, зазначаючи у своєму дослідженні про те, що в порядку укладення цього виду договору і оферта, і акцепт направляються сторонами електронного договору в електронній формі [3, с. 88]. Дійсно, для електронного договору властивими є характеристики, відмінні від письмової форми договору.

¹ Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 23.02.2024).

Аналізуючи стан дослідження електронних правочинів, варто наголосити, що попри достатню кількість наукових робіт за цієї тематикою, окремого дослідження щодо електронного договору про медичне обслуговування населення не проводилося. Це свідчить про нагальність і доцільність його вивчення.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у виявленні сутнісних характеристик та особливостей електронного договору про медичне обслуговування населення. *Досягнення* цієї мети є можливим за умови виконання таких *завдань*: надати характеристику електронним правочинам; сформулювати особливості електронного договору про медичне обслуговування населення.

Наукова новизна дослідження

Під час дослідження з'ясовано особливості електронного договору про медичне обслуговування населення, одна з яких полягає в тому, що він укладається виключно через електронну систему охорони здоров'я. Якщо цей електронний правочин укладається поза визначеною законодавцем цифровою системою, то він може вважатися таким, що укладений із порушенням форми.

Виклад основного матеріалу

Реформування охорони здоров'я призвело до виникнення правового режиму електронного здоров'я як загального категоріального феномена, що, як зазначається в науковій літературі, «є міждисциплінарним поняттям через те, що охоплює різні галузі знань та професійної діяльності: медичну інформатику, охорону здоров'я, бізнес у сфері надання медичних послуг, функціонування інформаційних баз та технологічних платформ, що постійно розвиваються, правове забезпечення. У більш широкому розумінні цей термін характеризує не лише технічний та технологічний розвиток, але й спосіб та філософію глобального мислення з метою покращення охорони здоров'я на національному та світовому рівнях за допомогою новітніх технологій» [4]. Запровадження новітніх цифрових технологій є дуже затребуваним у сучасних умовах розвитку суспільства. Становлення цифровізації охорони здоров'я виникає й завдяки використанню сучасного правового інструментарію, зокрема електронних правочинів.

Визначення електронного договору та електронного правочину закріплено в Законі України «Про електронну комерцію»¹, у п. 5 ч. 1 ст. 3 якого зазначено, що «електронний договір – це домовленість двох

¹ Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19> (дата звернення: 23.02.2024).

або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлена в електронній формі», а електронний правочин – це «дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснена з використанням інформаційно-комунікаційних систем» (п. 7 ч. 1 ст. 3). Аналізуючи ці терміни, можна виявити, що вони мають доктринальне співвідношення як загального та спеціального, що цілком логічно для правової природи цих юридичних категорій. Їх особливість полягає в порядку укладення, яка передбачає використання інформаційно-комунікаційних систем. Ця інформаційна сутність правочину зводиться до фіксації волевиявлення сторін на якомусь носії інформації у вигляді чітко визначеного законодавцем виду інформаційного матеріалу (документи, листи й телеграми) [5, с. 6]. При цьому правочин, укладений у мережі Інтернет, є дійсним, якщо відповідає вимогам ст. 203 Цивільного кодексу України щодо дійсності правочинів [2, с. 123]. Згідно з вимогами чинного законодавства України зараз у мережі Інтернет неможливо укласти цивільно-правові договори, щодо яких законом встановлена вимога їх нотаріального посвідчення [6, с. 92].

Особливості електронних договорів визначено у ст. 11 Закону України «Про електронну комерцію», які полягають у тому, що:

1) укладення електронного договору відбувається в інформаційно-комунікаційній системі суб'єкта електронної комерції;

2) оферта й акцепт відбуваються за допомогою технічних засобів;

3) наявна обов'язкова ідентифікація контрагентів цього договору в інформаційно-комунікаційній системі;

4) цей договір оформляється у довільній формі;

5) місцем укладення електронного договору є місцезнаходження юридичної особи або місце фактичного проживання фізичної особи, яка є продавцем (виконавцем, постачальником) товарів, робіт, послуг;

6) договір вважається укладеним із моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти такий договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції в порядку, визначеному частиною шостою цієї статті;

7) укладається й виконується в порядку, передбаченому Цивільним та Господарським кодексами України, а також іншими актами законодавства;

8) існують особливості щодо підтвердження вчинення електронного правочину¹.

¹ Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19> (дата звернення: 23.02.2024).

Зазначені у ст. 11 Закону України «Про електронну комерцію» положення мають загальний характер, проте можуть додаватися і спеціальні вимоги щодо окремих видів електронних правочинів. Це можна побачити на прикладі електронного договору про медичне обслуговування населення.

Можливість укладення договору про медичне обслуговування населення в електронній формі встановлено в постанові Кабінету Міністрів України «Про договори про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій» від 25 квітня 2018 р. № 410¹. Так, в абз. 7 п. 2 цієї Постанови визначено, що через електронну систему охорони здоров'я укладаються договори в електронному вигляді з дотриманням вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг. Отже, особливість електронного договору про медичне обслуговування населення полягає в тому, що він укладається виключно через електронну систему охорони здоров'я, вважається електронним документом, повинен відповідати всім вимогам, встановленим до цивільно-правового договору.

Спеціальною ознакою цього договору є те, що він укладається виключно через визначену законодавством інформаційно-комунікаційну систему. Її поняття закріплено в постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання електронної системи охорони здоров'я» від 25 квітня 2018 р. № 411². Визначення електронної системи охорони здоров'я закріплено і в Концепції розвитку електронної охорони здоров'я, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2020 р. № 1671-р³.

Аналіз положень наведених нормативно-правових актів дозволяє виявити засади електронних медичних правочинів:

- обмін інформацією відбувається виключно в електронній формі;
- законодавством встановлюється безпечність обміну та збереження медичної інформації, зокрема медичної таємниці;

¹ Про договори про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій : постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 № 410 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/410-2018-п> (дата звернення: 23.02.2024).

² Деякі питання електронної системи охорони здоров'я : постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 № 411 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2018-п> (дата звернення: 23.02.2024).

³ Про схвалення Концепції розвитку електронної охорони здоров'я : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.12.2020 № 1671-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1671-2020-р> (дата звернення: 23.02.2024).

- за їх допомогою надається можливість сучасного доступу до медичної допомоги й ресурсів;
- ці електронні договори спрямовані на підвищення якості обслуговування й задоволення пацієнта, прозорості системи охорони здоров'я;
- укладаються з урахуванням технологічної нейтральності та незалежності від розробників рішень;
- при їх укладенні відбувається фіксація в системі е-здоров'я без можливості видалення або коригування внесених записів;
- під час їх укладення відбувається використання електронної ідентифікації та автентифікації учасників медичних відносин із високим рівнем довіри.

Звернемо увагу на те, що електронний договір про медичне обслуговування населення може укладатися виключно в межах спеціалізованої інформаційно-комунікаційної системи. Наведене надає можливість стверджувати, що окремі електронні правочини можуть вважатися правомірними, якщо укладаються у спеціалізованій інформаційно-комунікаційній системі. Якщо ж вони укладаються поза визначеною законодавцем цифровою системою, то вони можуть вважатися такими, що укладені з порушенням форми. Правники повинні враховувати, що електронні договори мають безпосередню прив'язку до цифрової платформи здійснення електронних правочинів, а тому правочини, укладені без урахування вимог законодавства щодо спеціалізованої інформаційно-комунікаційної системи, повинні вважатися недійсними. Наприклад, електронний договір про медичне обслуговування населення не може бути укладений поза електронною медичною інформаційною системою. Це спеціальна ознака цього електронного правочину.

Порядок укладення електронного договору про медичне обслуговування населення та його умови врегульовано постановою Кабінету Міністрів України «Про договори про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій» від 25 квітня 2018 р. № 410. Цей нормативний акт розкриває спеціальні ознаки цього електронного правочину. Так, особливість укладення договору про медичне обслуговування населення полягає в тому, що Національна служба здоров'я України (далі – НСЗУ) на попередній стадії укладення договору за зверненням суб'єкта господарювання проводить аналіз наявного в суб'єктів господарювання медичного обладнання, персоналу, ліцензій, дозвільних документів, необхідних для надання медичних послуг. Лише після цього здійснюється оцінка можливості участі у процедурі укладення договору.

Укладення договору про медичне обслуговування населення охоплює такі стадії:

1) НСЗУ розміщує на офіційному вебсайті оголошення про намір укладення цього договору за певними умовами;

2) суб'єкт господарювання, який бажає укласти договір з НСЗУ на визначених в оголошенні умовах, до подання пропозиції повинен забезпечити внесення до системи актуальної інформації про свою господарську діяльність, можливість здійснення медичної практики;

3) НСЗУ протягом визначеного строку розглядає отримані пропозиції;

4) уповноважена особа НСЗУ підписує проєкт договору, що є пропозицією укласти договір (оферта) зі строком дії 10 календарних днів з дати його підписання уповноваженою особою НСЗУ.

Якщо суб'єкт господарювання не підписав у системі договір протягом встановленого строку, такий договір втрачає свою силу. Договір вважається укладеним та набирає чинності з дати його підписання уповноваженими особами НСЗУ та суб'єкта господарювання, якщо інше не передбачене договором, але не раніше дати встановлення в кошторисі відповідного бюджетного призначення для НСЗУ (п. 23 постанови Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 р. № 410)¹.

Документообіг щодо укладення договору про медичне обслуговування населення відбувається в електронній формі, що дозволяє його охарактеризувати як електронний правочин. При цьому візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для сприймання його змісту людиною [7, с. 36].

Узагальнюючи, можна зауважити, що електронні договори можуть мати спеціальні ознаки залежно від сфери застосування, використання відповідної інформаційно-комунікаційної системи, порядку укладення договору.

Висновки

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки. Очевидною є потреба концептуальної розробки проблематики електронного правочину та електронного договору.

Електронний правочин та електронний договір мають доктринальне співвідношення як загального та спеціального, що цілком природно для правової природи цих категорій. Їх особливість полягає в порядку укладення, що передбачає використання інформаційно-комунікаційних систем.

¹ Про договори про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій : постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 № 410 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/410-2018-p> (дата звернення: 23.02.2024).

Наголошено, що електронні договори мають безпосередню прив'язку до цифрової платформи здійснення електронних правочинів, а тому правочини, що укладені без урахування вимог законодавства щодо спеціалізованої інформаційно-комунікаційної системи, повинні вважатися недійсними. Особливою групою електронних договорів є електронні медичні договори, оскільки вони укладаються на певних засадах, встановлених нормами медичного законодавства.

Порядок укладення електронного договору про медичне обслуговування населення відбувається в електронній системі охорони здоров'я, порядок його укладення має чітку правову регламентацію, що вказує на імперативні засади правового регулювання електронного договору про медичне обслуговування населення. У цілому можна зауважити, що дослідження особливостей електронних медичних договорів є перспективним напрямом подальших наукових розвідок.

Список бібліографічних посилань: **1.** Мілаш В. С. Електронні договори як правова основа електронної комерції (торгівлі) в Україні. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2022. № 1 (43). С. 33–41. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2022-43-1-33-41>. **2.** Грибачова І. П., Соколенко О. П. Електронні правочини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 121–123. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/26>. **3.** Кізлова О. С. Електронний договір як правовий спосіб електронної комерції // Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна (м. Харків, 19–20 трав. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків : ХНУВС, 2017. С. 85–88. **4.** Запорожець Т. В. Цифрові трансформації системи охорони здоров'я в умовах реформування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 10. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.10.3>. **5.** Баранов О. А. До проблеми електронних правочинів. *Правова інформатика*. 2010. № 4 (28). С. 3–8. **6.** Панін С. В. До проблеми укладення в мережі Інтернет цивільно-правових договорів, що потребують нотаріального посвідчення чи державної реєстрації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 5 (20). С. 88–93. **7.** Олійник О. Б., Макаренко Є. О. Розвиток електронної комерції та поняття електронного договору. *Legal Bulletin*. 2022. No. 5. Рр. 32–39. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2022-05-32-39>.

Надійшла до редколегії 27.02.2024

Прийнята до опублікування 29.03.2024

Kroitor V. A. Electronic contracts on medical care of the population under medical guarantees program

On the basis of the conducted research, the author has proved that the specific feature of electronic contracts on medical care of the population under medical guarantees program is that: it is exclusively signed through the electronic health care system, is considered an electronic document, must meet all the requirements established for a civil contract. The author has identified the principles of electronic medical deeds: information exchange takes place exclusively in electronic form; the legislation establishes the security of exchange and preservation of medical information, in particular medical confidentiality; modern access to medical care and resources is provided due to their assistance; these electronic contracts are aimed at improving the quality of service and meeting patients needs, transparency of the health care system; they are signed considering technological neutrality and independence from decisions developers; while signing such contracts, the information is recorded in the e-health system without the possibility of deleting or correcting the entered data; electronic identification and authentication of participants in medical relations with a high level of trust is used while they are being signed. It has been established that signing a contract on medical care of the population under medical guarantees program includes the following stages: 1) the National Health Service of Ukraine publishes an announcement on the official website about the intention to sign such a contract under certain conditions; 2) a business entity that wishes to sign a contract with the National Health Service of Ukraine on the terms specified in the announcement must ensure that up-to-date information about its business activity, the possibility of medical practice, is entered into the system before submitting a proposal; 3) the National Health Service of Ukraine considers the received proposals within the definite term; 4) signing a draft contract by an authorized person of the National Health Service of Ukraine, which is a proposal to sign a contract (offer) with a validity period of ten calendar days from the date of its signing by an authorized person of the National Health Service of Ukraine.

Key words: legal relations, deed, contract, electronic contract, medical, digital, form of contract, electronic form, signing a contract, information and communication systems.

